Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 60
Warszawa 2025
Article No. 3465

Citation:

Калько, В., & Калько, М. (2025). Мовний портрет українських біженців у Польщі. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *60*, Article 3465. https://doi.org/10.11649/sfps.3465

Kal′ko, V., & Kal′ko, M. (2025). Movnyĭ portret ukraïns′kykh bizhentsiv u Pol′shchi. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *60*, Article 3465. https://doi.org/10.11649/sfps.3465

DOI: 10.11649/sfps.3465

Валентина Калько
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

Микола Калько
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

Мовний портрет українських біженців у Польщі

Рецензія на книгу: Paweł Levchuk, *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2024, 242 cc.

Знаково, що напередодні Дня Незалежності України в серпні 2024 року вийшла друком монографія Павла Левчука *Багатомовність воєнних мігрантів з України в Польщі*. Її автор, доктор гуманітарних наук у галузі мовознавства, ад'юнкт відділу мовознавства Інституту славістики Польської академії наук, порушив украй актуальну не тільки для лінгвоукраїністики й полоністики проблему мовної поведінки

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2025.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

й уподобань українських мігрантів в умовах повномасштабної агресії з боку Росії. Це новаторський погляд на «мовне питання» як на одну з травм, яку переживають українці під час великої війни, що не лише об'єднала цивілізований світ у боротьбі з агресором, а й стала потужним чинником відродження української мови в житті й свідомості громадян України. Рецензована праця репрезентує модерний соціолінгвістичний погляд на проблему багатомовності українських мігрантів, їхньої мовної адаптації в іншому соціокультурному просторі, з'ясовує значення української, російської, польської мов для мігрантів у нових політичних, економічних, суспільних, ідеологічних, культурних умовах. Мовне питання в Україні – це політично забарвлена проблема, яку автор толерантно й максимально об'єктивно описує, пропонуючи ідею – двох перших мов.

Монографія чітко й логічно структурована, вона містить вісім розділів. У першому розділі автор ґрунтовно й усебічно описує методологію дослідження, акцентуючи увагу на питаннях багатомовності, мовних контактів, життєздатності мови, впливу на сучасну мовну ситуацію в Польщі великої групи українських переселенців. Дослідник, ураховуючи роль мови в пізнанні світу та формуванні особистості, відмовляється від терміна «рідна мова» й переконливо обґрунтовує використання усталеного у світовій соціолінгвістиці поняття «перша мова», зазначаючи її основні ознаки: 1) засвоюється першою, 2) служить засобом комунікації, 3) використовується спонтанно та природно (Levchuk, 2024, с. 21). Доцільність терміна «перша мова» також підтверджують дані асоціативного експерименту, проведеного у квітні 2019 – квітні 2021 року українськими дослідниками, згідно з якими сучасні українці у визначенні рідної для себе мови послуговуються функційним критерієм – 36,5% опитаних навели асоціацію «перша мова» (Голікова & Тараненко, 2022, с. 117). Із огляду на те, що в умовах війни й міграції частота використання та діапазон комунікативних ситуацій упливають на вибір індивідом мови, відмінної від першої, П. Левчук розмежовує функційно першу мову і функційно другу мову. Беззаперечно, слушними й релевантними є ознаки функційно другої мови, використовуваної меншою мірою: мова країни міграції; основна мова, якою людина послуговується на роботі та/або в громадських місцях; мова, яку індивід добре знає (Levchuk, 2024, с. 23). Аналізуючи різні критерії престижності мови, що є важливими аксіологічними параметрами повноцінної реалізації її функцій, П. Левчук наголошує на потребі розширення можливостей української мови, що

однозначно призведе до зміни настроїв не лише в середині держави, а й употужнить її впливовість на міжнародному рівні, це зокрема: розвиток україномовних сайтів в Інтернеті, кіновиробництво, входження українських університетів до Шанхайського списку, створення якісних наукових журналів, індексованих у базах даних Scopus, WoS (Levchuk, 2024, с. 27). Осмислення поступу мовного будівництва в Україні має особливу цінність для читача і надзвичайно важливе для реалізації мовної політики.

У другому розділі схарактеризовано ідеологійний дискурс, у якому розгорталася історія української мови: описано становлення української мови, ґрунтовно представлено її становище після 1654 року, окремо зосереджено увагу на функціюванні української мови в Східній Галичині, схарактеризовано історію української мови після 1915 року. Опираючись на праці знаних лінгвістів Й. Гетки, О. Демської, М. Магочі, В. Мойсієнка, М. Мозера й ін., дані археологічних знахідок, П. Левчук робить висновок, що староукраїнська мова активно побутувала серед жителів України уже в кінці XI початку XII століття (Levchuk, 2024, с. 30). Автор доступно, орієнтуючись на читачів-нефілологів, пояснює особливості побутування української мови після включення Гетьманщини до складу Російської імперії й наголошує, що царська влада визнавала лишу російську мову, інші мови не мали підстав для існування (Levchuk, 2024, с. 31). Досить стислим, але цінним є пункт, присвячений аналізу мовної ситуації в Галичині, яка, за слушним висновком П. Левчука, стала «оазою свободи» (Levchuk, 2024, с. 37). На наш погляд, ця частина роботи потребує удокладнення й залучення до аналізу праць Ю. Шевельова, І. Фаріон, Б. Сокола, М. Лесюка, Л. Ткач та ін., адже «зусиллями наддністрянців (головним сином галичан) створюється нова "руська" літературна мова, побудована на основі живих західноукраїнських говорів, яка згодом зливається з українською літературною мовою, створеною наддніпрянцями і слобожанцями» (Бойчук, 1962, с. 63). Схвалення заслуговує аналіз історії української мови після 1915 року, який опирається на фундаментальні наукові розвідки й архівні дані. Аналізуючи мовну ситуацію в Україні, П. Левчук значну увагу приділяє процесам українізації, яка на початковому етапі мала служити превентивним заходом проти націоналізму неросійських націй (Levchuk, 2024, с. 39). Історію української мови періоду радянської влади автор монографії досліджує на широкому суспільно-політичному тлі, наголошуючи на знищенні української культурної еліти, голодоморі 1932–1933 років, зросійщенні української школи (Levchuk, 2024, сс. 39–40).

Уповні слушним є вагомий висновок, що політика русифікації та змішування двох мов призвели до витворення нового соціолекту – суржику (Levchuk, 2024, с. 41), початки якого потрібно вислідковувати саме в 30-х роках XX століття (Levchuk, 2024, с. 42).

Характеризуючи мовну ситуацію в Україні радянського періоду, варто було б більше уваги приділити процесам втрати української мови, що призвели до зміни національної ідентичності етнічних українців, на чому акцентовано увагу в праці І. Дзюби (Дзюба, 1965). Ще в середині минулого століття український письменник і громадський діяч писав, що українець має всі підстави бути неспокійним за долю своєї національності, і ніхто в світі не в силі заборонити йому про це говорити (Дзюба, 1965, с. 26). Публіцист переконливо аргументував свою позицію, звернувши увагу на нищівні утиски української мови й культури, зменшення українського книгодрукування, засилля російської мови, масове зросійщення української школи тощо, унаслідок чого спостерігаємо «вимушену під тиском обставин і дією серйозних причин відмову частини українців від своєї мови і всі пов'язані з цим ненормальні наслідки для суспільства» (Дзюба, 1965, с. 173).

Окреме місце в рецензованій монографії посідає третій розділ, у якому описано мовну ситуацію в Україні в 2019–2022 роках, схарактеризовано становище воєнних мігрантів з України в Польщі. Автор послідовно розвінчує ідеологему про Росію як «Третій Рим», зауважуючи, що утвердження канонічної Київської митрополії продемонструвало відхід від російського впливу (Levchuk, 2024, с. 43). Переконливо ілюструючи виклад вдалими цитатами ексглави УГКЦ Любомира (Гузара), письменниці Л. Костенко, мовознавчинь Й. Гетки, Й. Дарчевської, президента Польщі О. Квасневського, П. Левчук правдиво й об'єктивно, без зайвих емоцій описує загарбницьку політику Кремля.

Автор, аналізуючи мовну політику в Україні в 2019–2022 роках, акцентує увагу на позитивних змінах, важливості рішень ухвалених урядом щодо подальшого впровадження й захисту української мови. Саме період після Революції гідності став часом трансформації суспільства в мовному плані: на вулицях міст почали більше спілкуватися українською, топонімічні зміни сприяли як відновленню історії України, так і витворенню її сучасної історії, визволяючи свідомість пересічних людей із лабет радянської імперії (Levchuk, 2024, с. 47). Усе це призвело до того, що російська мова втрачала своє привілейоване становище, і в Кремлі зрозуміли, що Україна стає мовно незалежною (Levchuk, 2024, с. 48).

Описуючи становище воєнних мігрантів з України в Польщі, автор монографії залучає дослідження з політології, соціології, психіатрії, що уможливлює створення цілісної й об'єктивної картини ситуації, спричиненої російською агресією.

П. Левчук використовує функційно марковані терміни «перша мова», «друга мова», «третя мова», що позбавлені емоційної конотації і демонструють ієрархію мов у задоволенні людиною культурно-інформаційних потреб. Така диференціація мов є усталеною у світовій соціолінгвістиці й оприявнює розходження мови особистості та соціуму, зміни мови під впливом різних об'єктивних чи суб'єктивних чинників.

Як зазначено в анотації, у четвертому, п'ятому й шостому розділах обговорено результати опитування, розподілені за трьома групами респондентів, виокремлених у дослідженні: U – респонденти, для яких перша мова українська; R – респонденти, для яких перша мова російська; UR – респонденти, які мають дві перші мови, українську та російську. Опитування було проведено в період між квітнем і липнем 2022 року, у ньому взяли участь 1503 особи, а отже, це надзвичайно актуальні дані, отримані за результатами щойно пережитої травми, яка міцно вкарбувалася в пам'ять, пройшла глибоку когнітивну обробку й спричинила генерування відповідних емоційних реакцій. Респондентам були запропоновані такі питання: ідентичність респондентів, частота використання кожної мови, емоційне ставлення до мов, співрозмовники та місця взаємодії кожної з мов. Цінним є те, що в четвертому розділі, окрім кількісних (анкетних опитувань) підрахунків, представлено ще й якісне дослідження: П. Левчук пропонує читачеві фрагменти біографії воєнних мігрантів, екстраполюючи їх на мовні біографії, що дає змогу збагнути причини вибору тієї чи тієї мови, емоційне ставлення до неї. Це надзвичайно важлива інформація, яка сприяє розумінню формування сучасної мовної ситуації в Україні крізь призму життя пересічної людини. Статистичні спостереження дають змогу стверджувати, що російська агресія об'єднала українців, посилила їхню етнічну ідентифікацію, а спостережувані зміни засвідчують позитивний розвиток мовної ситуації (Levchuk, 2024, с. 99). У дослідженні також приділено значну увагу ставленню респондентів до польської мови, подальші плани щодо цієї мови та проживання в Польщі загалом.

У п'ятому розділі описано вибір респондентами мови спілкування в побуті, офіційній сфері й професійній діяльності. Слушним є те, що автор ураховує відсоткові дані використання кожної мови поряд з іншими

мовами, що уможливлює несподівані висновки. Зокрема, респонденти групи R через погане знання польської переходять на українську в публічних місцях і на роботі (Levchuk, 2024, с. 119); респонденти усіх трьох груп усе більше послуговуються польською мовою в офіційно-діловій сфері, й, імовірно, з часом використовуватиму її й в інших царинах (Levchuk, 2024, с. 122).

Шостий розділ присвячено вибору респондентами мови медіа, адже засоби масової інформації мають потужний вплив на погляди пересічних людей, почасти сприяючи зміні їхніх мовних уподобань.

Новаторським є сьомий розділ, у якому представлено шість моделей мовної поведінки воєнних мігрантів з України, структуровані в матрицю їхньої багатомовності. Дослідник виокремив і проаналізував шість моделей багатомовності:

Модель 1: українська мова є першою мовою щоденного вживання, польська є функційно другою мовою, російська – функційно третьою або наступною мовою.

Модель 2: російська мова – це найчастіше вживана мова щоденного користування, українська – перша мова, яку використовують як функційно другу, польська – третя мова.

Модель 3: українська – функційно перша мова, найуживаніша мова, російська мова – перша за порядком засвоєння, яка стала функційно другою, польська – функційно третя мова.

Модель 4: російська – перша мова, українська – функційно друга, польська – функційно третя.

Модель 5: українська є однією з перших мов і функційно першою мовою, російська є однією з перших мов і функційно другою, польська є третьою мовою.

Модель 6: російська – одна з перших і функційно перших мов, українська – перша і функційно друга мова, польська – третя.

Переконливим є висновок, що модель 1 стане моделлю мовної поведінки більшості респондентів і вони в майбутньому краще говоритимуть польською, яка домінуватиме в публічній сфері (Levchuk, 2024, с. 136). П. Левчук наголошує на змінах, які відбулися в сприйнятті української мови людьми, для яких вона не була рідною, але стала важливою, функціюючи як перша мова – найважливіша мова в спілкуванні з оточенням (Levchuk, 2024, с. 139). Досить оптимістичними є підсумки про

посилення позицій української мови як функційно другої і збільшення частоти її використання й послаблення ролі російської мови, оскільки вона викликає в респондентів нейтральне та негативне емоційне ставлення (Levchuk, 2024, с. 143). Такі міркування автора цілком суголосні й з дослідженнями українських соціолінгвістів, адже «руйнування російських міфів про "один народ" / "братні народи", свідчення численних воєнних злочинів, які чинить Росія на території України, втручання окупантів у культурний та освітній простір на загарбаних українських територіях з метою їх деукраїнізації, що набуває ознак лінгвоциду, лише пришвидшили процеси переходу на українську мову та сформували стійке прагнення захищати свою мову, культуру та національні інтереси» (Ренчка, 2023, сс. 91–92).

Надзвичайно цінним, на наше переконання, є восьмий розділ, присвячений мовним біографіям респондентів, змінам у їхньому ставленні до кожної мови після російського вторгнення та до нього. На матеріалі мовних біографій автор вдало пояснює складну динаміку багатомовності респондентів на прикладі реальних ситуацій. Ознайомлення з цими життєвими історіями частково проливає світло на складні й неоднозначні для українців проблеми: як сталося, що в Україні, де офіційно одна державна мова, друга має таку силу; чому мовне питання настільки важливе для громадян України; як почуваються в Польщі українські воєнні мігранти, які в них плани на майбутнє. Позитивним є те, що вибірка охоплює різні вікові (хоча автор зауважує, що інформація про вік респондентів задля збереження анонімності приблизна) й соціальні групи, а це дає змогу збагнути міжпоколінневі відмінності у використанні мов, зрозуміти причини домінування російської мови серед українських мігрантів, пояснити, з одного боку, мовну поведінку реципієнта, а з іншого – психологічні виклики, з якими він стикається в процесі інтеграції в соціокультурне середовище. П. Левчук акцентує увагу на тому, як українці адаптують свою мовну поведінку з огляду на нові умови, аналізуючи використання української, російської, польської мов у різних ситуаціях, формування мовних навичок і звичок, уплив польського середовища на ідентичність та мовну діяльність. Монографія щедро проілюстрована таблицями й діаграмами, що полегшує сприйняття матеріалу, переконливо унаочнюючи авторський аналітичний опис фактичних даних.

Беззаперечно, вагомими для розуміння подальшої ролі української мови серед українських мігрантів у Польщі є висновки, які повторюють

основні положення роботи. П. Левчук бере на себе сміливість спрогнозувати майбутнє трьох досліджуваних мов: передбачуваними є мовні тенденції: модель 2 перейде в модель 1, модель 3 – у модель 1, модель 4 залишиться, модель 5 – у модель 1, модель 6 – у модель 4 (Levchuk, 2024, с. 217). Такі перспективи хоч і вселяють оптимізм (ураховуючи й те, що винятково українцями вважають себе навіть 80% респондентів, для яких першою мовою є російська), однак вони не позбавлені відчуття загроженості української мови. Автор переконливо довів, що мовна поведінка українських мігрантів засвідчує черговий провал Кремля, який не сподівався, що агресія призведе до стимулювання мовної та культурної свідомості громадян України (Levchuk, 2024, с. 219).

Нам імпонує, що П. Левчук окреслює перспективи досліджень мовної поведінки українців у Польщі й Україні: 1) відторгнення й заперечення всього російського, зміна власної ідентичності – результат компенсації наслідків війни, тому потребують психолінгвістичних і психологічних студій; 2) опис й аналіз установок і мотивів українців, які все ще залишаються російськомовними, що однозначно сприятиме плануванню мовної політики; 3) з'ясування ролі та впливу польської мови, яка є запорукою соціального й професійного становлення українців у Польщі; 4) осмислення актуальності й змін мовної поведінки українських мігрантів у наступні роки: чи стануть тенденції, описані в монографії сталими, чи виявляться тимчасовими (Levchuk, 2024, с. 218). П. Левчук документує історію нації, яка могла знайти себе в новій реальності та залишитися вірною своїй ідентичності.

Варто відзначити кілька моментів, які, на наш погляд, є концептуально важливими й можуть бути визначальними для подальших соціолінгвістичних студій: 1) урахування автором у процесі опису мовної ситуації різних векторів дослідження: політичного, державотворчого, культурного, особистісного, емоційного, соціального, які й визначають мовну свідомість; 2) установлення чинників, які впливають на мовну компетенцію (родина, освіта, оточення тощо), їхня проєкція на територіальну належність уможливить об'єктивний опис розуміння мовної поведінки індивіда; 3) окреслення нової соціолінгвістичної траєкторії дослідження мова → міграція → ідентичність й актуалізація проблеми мотивації до вивчення мови серед мігрантів, які, імовірно, можна спроєктувати й на надскладний процес опанування української мови російськомовними українцями; 4) порушення проблеми етнічної ідентичності, яка потребує

нагального розв'язання. У зв'язку з цим постає низка питань: чи завжди мова забезпечує етнічну ідентичність, як бути з такими ознаками як знання культури, територіальна належність, почуття солідарності тощо, чи не спрацює серед українських мігрантів так звана «теорія плавильного котла», унаслідок якої вони набудуть нової етнічної ідентичності за спільністю території та державної мови?

Отже, монографія Павла Левчука по-новаторськи висвітлює роль української мови у формуванні національної ідентичності, її вплив на систему цінностей, ідеалів і пріоритетів, які набувають особливої значущості в надскладних соціально-політичних умовах протистояння російській агресії й намаганні знищити все українське. Рецензована праця буде надзвичайно корисною широкому читацькому загалу, соціолінгвістам, оскільки подібного дослідження в славістиці ще не було. Це модерний науковий погляд на проблему взаємозв'язку мови й суспільства, який суттєво розширює горизонти наукового пошуку і однозначно є вагомим внеском у сучасні соціолінгвістичні студії.

Бібліографія

Бойчук, М. К. (1962). Періодизація історії української літературної мови. In І. К. Білодід (Ed.), *Питання історичного розвитку української мови* (pp. 57–64). Вид-во Харківського ун-ту.

Голікова, Н., & Тараненко, К. (2022). Концепт «рідна мова» у свідомості українців. *Psycholinguistics*, *32*(2), 106–127. https://doi.org/10.31470/2309-1797-2022-32-2-106-127

Дзюба, І. (1965). *Інтернаціоналізм чи русифікація?* Сучасність.

Ренчка, І. (2023). Зміни мовної ідентичності українців на початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (на матеріалі соціальних мереж та інтернет-видань кінця лютого – початку квітня 2022 р.). *Мова: класичне – модерне – постмодерне*, *9*, 72–98. https://doi.org/10.18523/lcmp2522-9281.2023.9.72-98

Levchuk, P. (2024). *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk. https://doi.org/10.11649/978-83-66369-74-0

Bibliography (Transliteration)

Boĭchuk, M. K. (1962). Periodyzatsiia istorii ukraïns′koï literaturnoï movy. In I. K. Bilodid (Ed.), *Pytannia istorychnoho rozvytku ukraïns′koï movy* (pp. 57–64). Vyd-vo Kharkivs′koho un-tu.

Dziuba, I. (1965). *Internatsionalizm chy rusyfikatsiia?* Suchasnist′.

Holikova, N., & Taranenko, K. (2022). Kontsept "ridna mova" u svidomosti ukraïntsiv. *Psycholinguistics*, *32*(2), 106–127. https://doi.org/10.31470/2309-1797-2022-32-2-106-127

Levchuk, P. (2024). *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk. https://doi.org/10.11649/978-83-66369-74-0

Renchka, I. (2023). Zminy movnoï identychnosti ukraïntsiv na pochatku povnomasshtabnoho vtorhnennia Rosiï v Ukraïnu (na materiali sotsial′nykh merezh ta internet-vydan′ kintsia liutoho – pochatku kvitnia 2022 r.). *Mova: klasychne – moderne – postmoderne*, *9*, 72–98. https://doi.org/10.18523/lcmp2522-9281.2023.9.72-98

A Linguistic Portrait of Ukrainian Refugees in Poland

Review: Paweł Levchuk, *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2024, 242 pp.

Summary

This article is a review of Paweł Levchuk's book *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce* [Multilingualism of War Migrants from Ukraine in Poland] (2024), in which he comprehensively investigates the language behaviour and preferences of Ukrainian migrants in Poland after 24 February 2022. Levchuk emphasises the role of the Ukrainian language in the formation of Ukrainian identity and underlines its influence on the system of values, ideals and priorities, which acquire particular significance in the extremely complex socio-political conditions of confronting Russian aggression. The monograph under review contains relevant information on

Polish-Ukrainian cooperation and language policy in Ukraine and provides insights which could be useful for policymakers in both countries. The book presents the issue of the relationship between language and society, expanding the horizons of scientific research and making a significant contribution to modern sociolinguistic studies.

Portret językowy ukraińskich uchodźców w Polsce

Recenzja: Paweł Levchuk, *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2024, 242 ss.

Streszczenie

Artykuł jest recenzją książki Pawła Levchuka *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce* (2024). Autor prezentuje w niej systemowe badanie zachowań i preferencji językowych wśród migrantów ukraińskich w Polsce po 24 lutego 2022 roku. Paweł Levchuk akcentuje wyjątkową rolę języka ukraińskiego w kształtowaniu tożsamości narodowej, podkreśla jego wpływ na system wartości, ideałów i priorytetów, tak ważnych w złożonych społeczno-politycznych okolicznościach walki z agresją rosyjską w Ukrainie. Recenzowana monografia zawiera aktualne refleksje na temat współpracy polsko-ukraińskiej oraz polityki językowej w Ukrainie, które mogą być przydatne dla decydentów obu krajów. Książka ukazuje relacje języka i społeczności, poszerzając horyzonty badań naukowych, i jednocześnie stanowi znaczący wkład do współczesnych badań socjolingwistycznych.

Keywords: multilingualism; migration; Ukrainian language; Russian language; Polish language; language situation; language biography

Słowa kluczowe: wielojęzyczność; migracja; język ukraiński; język rosyjski; język polski; sytuacja językowa; biografia językowa

(1) Valentyna Kal′ko, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9394-1664
Correspondence: mkalko73@vu.cdu.edu.ua

(2) Mykola Kal′ko, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6042-4436
Correspondence: mkalko@ukr.net

The preparation of this article was self-financed by the authors.

Competing interests: The authors have declared that they have no competing interests.

Authors' contribution: Both authors participated in creating the conception and writing the manuscript to the same extent.

Publication history: Received: 2025-01-16; Accepted: 2025-02-10; Published: 2025-12-31